
Ilu Igbo: Igosiputa Onodu Umunwaanyi n'okwa Ochichi n'ala Igbo

Patrick Ikenna Umezi

<http://dx.doi.org/10.4314/ujah.v20i3.12>

Umị Edemede

Nchọcha a bu maka Ilu Igbo: Igosiputa onodu umunwaanyi n'okwa ochichi n'ala Igbo. Ihe nwanchocha bu n'obi bu izeputa etu ndi Igbo si eji ilu di iche iche ha ji achọ okwu mma eziputa na umunwaanyi enweghi onodu n'ochichi n'ala Igbo. Nku di na mba na-eghere mba nri. Ndi Igbo na-esi n'ilu di iche iche were eziputa omenala ha. A bi a n'ala Igbo, umunwaanyi bu ndi a na-eleda anya nke ukwu n'ihe gbasara onodu ochichi obodo di iche iche. Odee nyochara onodu ochichi n'ala Igbo bido n'oge ochie ruo ugbo a; o mere ka o doo anya na n'agbanyeghi na usoro ochichi Bekee mere ka onye obula nwee nhatanha onuokwu n'usoro ochichi mba obula, o ka bu ihe siri ike ugbo a nwaanyi ijide okwa ochichi n'ala Igbo. Ihe ndi a na-aputa ihe site n'ilu ndi Igbo ji ekwu okwu. Ufodu ilu ndi ahụ bu ndi a: Nwaanyi leria di ya, ike akpoo ya nku., Ubochi di nwaanyi nwuru ka onu mmiri okwu ya gwuru. Odee gara n'ihu wee juo ihe a ga-eme iji hu na onye obula nwere nhatanha onuokwu n'ochichi ododo di iche iche. Ka o sila di, o kowaputara na e nweela mgbawo putatra ihe n'etu ndi Igbo si elegara umunwaanyi anya n'ihe gbasara ochichi. Nke a putara na umunwaanyi ji nwayoo nwayoo na-abanye n'okwa ochichi di iche iche ugbo a.

Abstract

Igbo Proverbs: X-Ray of the position of women in leadership position in Iboland. The writer intends to manifest how the Igbo

use their proverbs to show that women have no chance in Igbo leadership position. The research was guided by transformational theory of leadership. The researcher traced the history of Igbo leadership system from the time prior to the advent of the colonial masters till the present age. It was discovered that the Igbos look down on women when it comes to major decision making. They manifest this attitude through the proverbs they use in their daily conversations. Some of those proverbs are Nwaanyi lerja di ya, ike akpoo ya nku. (If a woman looks down on her husband she would have a dry buttocks) Ubochi di nwaanyi nwuru ka onu mmiri okwu ya gwuru. (whenever a woman loses her husband, she loses her spew saliva). However, it was noticed that in the present age, women are gradually being recognized in decision making process among the Igbos. He finally advocates that gender should not prevent peoples' participation in leadership. Every person should be equal before the law. As such, women should not be excluded from leadership position among the Igbos.

Ndubanye

Nku di na mba na-eghere mba nri. Ochichi bu ihe zuru mba niile onu. Dika o si di n'ebe niile. Mba obula nwere usuro ha na-agbaso iji hu na ha nwere ezigbo onodu ochichi n'obodo ha. Tupu obibia ndi ocha na Najjiria, obodo di iche iche nwere usoro ochichi di iche iche ha si ahazi onwe ha. Ndi igbo puru iche n'agburu ndi ozozona na Najjiria n'oge ahụ. Nke a bu maka na agburu ndi ozozona na Najjiria di ka Housa na Yoruba nwere eze di iche iche na-achi ha. Mana a bja n'ala Igbo, o bu oha mmadu na-ezuko kpebie etu ihe ga-adi. Ya bu na o bu ohanaze na-achi obido di iche iche. N'oge ahụ umunwaanyi anaghi etinye onu n'ikpebi okwu kara aka n'obodo. Ya bu na onu anaghi eru umunwaanyi n'okwu n'ala Igbo.

Mgbe ndi ọcha batara n'ala Igbo, ọṅọdu ọchichi gbenworo, maka na ha tinyere ndi ọchichi n'obodo di iche iche na kwa n'ogo di iche iche iji hu na idebe iwu na kwa inako utu isi di iche iche diara ha mfe. O bu n'ọṅọdu di etu a ka ndi Igbo ji bido nwebe Eze. Mana na-agbanyeghi mgbanwo di etu a, ọṅọdu umunwaanyi gbasara okwa ọchichi n'usoro omenala n'ala Igbo agbanwoghi. Maka na onu anaghi eru ha n'okwu n'obodo di iche iche. Di ka ihe si agbata kwuru, ndi Igbo na-eziputa echiche di etu a mgbe ha na-akparita uka site n'ilu di iche iche ha ji ekwu ukwu.

Ka o sila di, ufodu ndi mmadu emeela nchocha di iche iche n'oge di iche iche banyere ọṅọdu umunwaanyi n'ala Igbo, mana o nwebeghi onye merela banyere iji ilu Igbo ziputa na umunwaanyi enweghi onu n'ochichi n'ala Igbo. O bu nke a kpatara nwanchocha ji bagide na nchocha a. O ga-elebe anya n'ochichi n'ala Igbo, ilu di ka mmanu ndi Igbo ji eri okwu. O ga-agazi n'ilu zipute ilu Igbo di iche iche na-egosi echiche ndi Igbo n'ebe umunwaanyi no di ka ndi enweghi onu n'ochichi obodo.

Nkwa Okpurukpu Okwu Ufodu

O bu onye mara ihe o na-eme, o were mara etu o ga-esi mee ya. Nwanchocha ga-akwa ufodu okpurukpu okwu ndi bu mgborogwu ji nchocha a. Ka o si di ugbu a, o di okpurukwu okwu abuo sere elu di ka o si metuta nchocha a. Ha bu ilu na ochichi .

Ilu

Ilu bu ihe metutara asusu niile. Asusu obula nwere ilu ndi ha ji aru oru di ka okwu nka, nke ha ji acho asusu ha mma. Otutu ndi mmadu kowara ilu n'uzo di iche iche site na nsirihu di iche iche. Ufodu n'ime ha putara ihe n'ebe a.

Ofomata (2016) si na ilu bu echiche miri emi nke Chineke si nonu onye maobu ndi kwuru ya were weputa. Nkwa Ofomata

metutara ilu di ka o si di n'asusu di iche iche. O bughi ilu naani n'asusu Igbo. Nke a gosiri na asusu obula nwere ilu ha ji etinye ukoro utu n'ububu. O gosikwuaziri na ilu abughi okwu nkiti kama o bu okwu amamihe e weputara maka echi.

Obiechina (1975) kowara ilu di ka mkpuru aki nke akonauche ndi odinala juputara n'ime ya. N'echiche Obiechina a ga-asị na ilu bu udara na-eweputa utu okwu Igbo nke mkpuru juputara n'ime ya bu okwu amamihe, akonauche, nkuzi na nghota miri emi. Nkwa Obiechina na-egosi na ilu di omimi, o bughi okwu nkiti. Ihe juputara n'ime ya bu okwu amamihe nke na-etinye ukoro utu n'okwu ma nyekwuazi nkuzi puru iche nke ndi mmadu ga-eji na-eto n'amamihe. Ihe o putara bu na amamihe ndi Igbo gbadoro mgborogwu n'ilu ha ji ekwu okwu.

Nwadike (1981) n'aka nke ya, mere ka a mata na ilu bu okpurukpu okwu ndi mmadu kwuru n'otu ebe na n'otu oge, nke mechaara buru ihe ndi ozo ji ama atu. Site na nkwa a, Nwadike na-eme ka a ghota na ilu Igbo anaghi esi n'elu ada. Ilu niile si n'echiche na kwa onu mmadu were puta n'otu ebe na n'otu oge.

N'otu aka ahụ, Olugbamigbe (2003) na-akwa na ilu bu okwu ndi si n'ihe a choputara na ihe a huru banyere ndu na kwa mmekorita mmadu na ibe ya n'etiti onwe ha na kwa na gburugburu ha. Nkwa Olugbamigbe gbadoro ukwu n'ebe ilu na-esi aputa. O na-akwa na ilu obula na-esi n'ihe na-eme na gburugburu ndi na-atu ya were aputa. O bu ihe na-esite na mmekorita mmadu na ibe ya. O bu nke a ga-eme ka ilu ahụ nwee echiche na kwa nghota zuru oke n'ebe ndi nwe ya no.

Ezema (2012) si na ilu bu nnu na mmanu ndi Igbo ji esu okwu. N'otu aka ahụ ka Nwala (2010) si kwuo na ilu bu mmanu ndi Igbo ji eri okwu. Ha na-akwado echiche Achebe (1958), onye nke hutara ilu di ka mmanu ndi Igbo ji eri okwu. Nkwa ha sitere n'echiche ndi Igbo bido n'oge ochie, nke putara na di ka e si esuru

ji na mmanụ were eri, etu ahụ ka e si esuru okwu n'ilu were ekwu. Ya bụ, etu mmanụ si eme ka ji tọọ uto, etu ahụ kwa ka ilu si eme ka okwu daba nke oma ma dị kwa uto na ntị .

Okafor na Osondu (2013) sị na ilu bụ ngwaorụ ndị okenye ji eme ire n'okwu. Nkọwa ha gbadoro ukwụ n'orụ e ji ilu arụ n'okwu Igbo. Ndị Igbo sị na okwu banye n'agiliga, a chọba ndị nwere onụ ogologo. O bụ ilu ka e ji ekwu okwu mgbe oḅula okwu siri ike. Ihe o putara bụ na onye amaghị ilu ekwesighi iso n'izu mgbe ihe a na-akpa dị omimi. O bụ nke a ka Okafor na Osondu ji nye ilu ụdị nkọwa dị etu a.

Igbo (2012), n'aka nke ya, mere ka a mata na ilu bụ nkenke okwu na-akowaputa eziokwu ma na-enyekwa ndumodu. O kowakwara ya dị ka okwu ndị a chikoro onụ maka iji were na-akowaputa etu e si ahuta ndu kwa ubochi; o na-enye okwu onodu oma, nnabata oma na kwa isi uto.

Ọchịchị

Khan (2010) kowara ọchịchị dị ka igosi na kwa igbaziri otu dị iche iche n'uzo ha ga-esi mee ihe kwesiri ka ha mee iji hụ na ha nwetara ihe bụ ebumnobi ndị otu ahụ. O gara n'ihu kowaa na okwa ọchịchị na kwa onye maobu ndị ọchịchị dị nnukwu mkpa n'ebe oḅula iji hụ na e mejuputara ihe otu oḅula bu n'obi. Ya bụ na oganihu otu oḅula gbadoro ukwụ n'echiche na kwa oguguisi nke onye ndu nke otu ahụ.

N'otu aka ahụ, Kippenberger (2002) sị na ọchịchị bụ agbammbọ nke onye isi ngalaba oḅula nke na-esite n'ikikere e nyere ya, nke mere ka o nwee agba n'ebe ndị na-eso ya nọ iji hụ na ha na-eme ihe ndị o gwara ha, ka e were hụ na ha nwetara ihe ha na-achọ. Nkọwa Kippenberger na-arutụ aka na onye nọ n'okwa ọchịchị na kwa ndị o na-achị ga-etikota isi onụ iji hụ na e nwetara ihe bụ mkpa ndị otu ahụ

Omolayo (2007), n'uche nke ya, si na ochichi bu agwara puru iche nke na-aputa ihe n'omume mmadu nke na-eme ka mmadu puo iche n'ime ndi ozo iji hu na o ji ikikere puru iche mee ka ndi otu ya mee ihe kwesiri na ha ga-eme iji hu na ha nwetara ihe ha bu n'uche di ka otu.

Atutu Nchocha

Nchocha a gbadoro ukwu n'atutu mgbawo ochichi. Onye bu isi a huru kwaba okpu n'atutu a bu James V. Downton. Atutu a naruga aka na mgbawo kwesiri ibata n'usoro ochichi. O bu atutu ochichi ebe onye no n'isi na ndi o na-achi na-atakọ isi onu iji choputa ebe di iche iche e kwesiri inwe mgbawo n'onodu ochichi iji hu na e nwetara ihe bu ebumnobi otu ahụ.

Onodu Ochichi n'ala Igbo

Ndi Igbo di ka otu agburu di na Naijiria nwere akuko ala di iche iche. N'akuko ndi a niile, nke a kara nabata bu na ndi Igbo si na Nri nke di na steeti Anambra. N'oge ochie, ndi Igbo anaghi enwe eze na-achi ha di ka o di taa n'obodo di iche iche di n'ala Igbo. O bu nke a ka e ji asi Igbo enwe eze. Ihe e jiri mara ndi igbo n'oge ahụ bu ochichi onye kwuo uche ya. Onodu ochichi kacha di elu n'ala Igbo bu ohanaze. Ogo ochichi kacha n'ala Igbo bu ogo ogbe na ogo obodo. A bi a n'ochichi n'ala Igbo, o di ngalaba ato metutara ochichi putara ihe na ya. Ha bu ndi a: ndi omebe iwu, ndi ntapia iwu na ndi odebe iwu.

Ndi Omebe Iwu na Ndi Ntapia Iwu

A bi a n'omenala Igbo di ka o si metuta onodu ochichi, ndi nzuko omebe iwu na ndi ntapia iwu bu otu. Ihe nke a putara bu na o bu ndi mere iwu obodo bu kwa ndi o di n'aka itapia iwu ndi ahụ iji mara mgbe mmadu dara iwu na kwa ntaramahuhu ga-eso onye di

etu ahụ. N'otu aka ahụ, ọ bụkwa ha na-ekpe ikpe n'obodo dị iche iche. Ha bụ ndị na-ahụ na e tiri iwu dị iche iche ga na-achi n'obodo. Ha bụ ndị ọnụ na-eru n'okwu n'ikwu ihe a ga-eme n'obodo na kwa etu a ga-esi mee ha. Ha bụ ohanaeze, ndị okenye, na ndị Nze na Ozo.

Ndị Odobe Iwu

Ndị a bụ ndị so n'otu na-ahụ na e dobere iwu ndị e tiri n'obodo dị iche iche. Ọ bụ ha na-ahụ na onye ọbụla dara iwu na-anata n'talamahụhụ dị iche iche. Ha bụ Ezinaulo, otu ọgbọ, ụmụada, mmọnwu, Anị, na Ezemmuo. Ndị mejuputara nke a bụ ma ndị mmadu ma ndị mmuo. Ndị Igbo kwenyere na onye mee ihe adighi mma, ọ bụru na mmadu ahughị ya, mmuo huru ya. Ọ bụ n'ezinaulo ka a na-ebido akuziri mmadu ihe ndị bụ iwu obodo na kwa etu a ga-esi dobe iwu ndị ahụ. Onye mee ihe adighi mma, ndị ezinaulo ga-ata onye ahụ ahuhụ maka na ọ na-echu ezinaulo ha aha. Ya bụ na a na-ebido n'ulo amara mma apuba n'ama. Ndị ozọ na-ahụ na e dobere iwu obodo bụ ndị otu ọgbọ. N'oge ochie, ọ bụ ndị a bụ ndị na-ahụ na ndị dara iwu obodo natara n'talamahụhụ kwesiri ekwesi. Ha na-ebido n'igbochi ndị otu ha ida iwu obodo were ruo n'inwere obodo aka n'inwe ndị ozọ dara iwu n'talamahụhụ. Ụmụada bụ ndị ozọ na-enye aka ihu na ndị mmadu dobere iwu obodo. Ka o si di, ọ bụ eziokwu na a naghị agunye umunwaanyi n'ochichi obodo na kwa mgbe a na-eme iwu n'obodo, ụmụada na-enye aka ihu na e debere iwu obodo. Mmọnwu, Anị na Ezemmuo bụ ndị ozọ na-ahụ na iwu e tiri n'obodo bụ ihe e mejuputara. Mmọnwu bụ ndị nwuru anwu na-aputa n'udi mmadu. Otutu oge a na-eji ya agba nha maka ndị dara iwu obodo. N'otu aka ahụ, Anị bụ mmuo zuru ala Igbo niile ọnụ, onye ọbụla jiri Anị nno iyi, ọ ga-ejide ya. N'otu aka ahụ Ezemmuo sokwa na ndị na-ahụ na e dobere iwu obodo. Ọ bụ ya bụ onye no n'etiti ndị mmadu na ndị mmuo.

Ọ bụ etu a ka onodu ochichi si di n'ala Igbo. Ya bu na Igbo enweghi eze, mana ha nwere usoro ochichi a haziri nke oma iji hu na ihe a na-eme n'obodo na-aga etu o si kwesi.

Ilu ndi Igbo Ji Eziputa na Umunwaanyi Enweghi Onodu n'ochichi Obodo n'ala Igbo

Okwu e kwuru n'onu bu obi a huru anya. Di ka o si di, ndi Igbo na-esi n'okwu di iche iche ha na-ekwu were eziputa echiche ha na nkwenye ha n'ihe ufodu na-eme n'owa. Ha kwenyere n'ezie na umunwaanyi ekwesighi iji okwa ochichi n'ala Igbo. Ha na-eziputa echiche di etu a site n'ilu di iche iche ha na-atu iji gosi puta ezughi oke nke umunwaanyi n'onodu di iche iche. O bu site n'iji ilu ndi a were kochaa umunwaanyi ka ha si eziputa na nwaanyi ekwesighi inwe onodu n'ochichi obodo. Ndi a bu ufodu ilu ndi Igbo ji egosi na umunwaanyi ekwesighi inwe onodu n'ochichi n'ebe di iche iche.

1. Ubochi di nwaanyi nwuru ka onu mmiri okwu ya gwuru
Nke a bu otu n'ime ilu ndi Igbo ji egosi na nwaanyi enweghi agba n'ochichi obodo n'ala Igbo. O bu umunwoke bu ndi na-ekwu ihe a na-eme n'obodo. Ya bu na o buru na o nwere atumatu nwaanyi choror ituputa maka oganiihu obodo, o bu di ya ka o ga-agwa ya ka o were ruo na nti ndi e ji okwu ha agba izu n'obodo. Ihe o putara bu na o buru na nwoke anwuo, mara na uzọ nwaanyi si eme ka okwu ya puta ihe n'obodo emechiela. Nke a gosiri na e wezuga nwoke, o nweghi uzọ ozọ nwaanyi si nwee onu okwu n'obodo. O gosiri na onodu ochichi abughi maka ha.

2. Nwaanyi anaghi amanye aka n'efere oji
Oji bu ihe di nsọ n'ala Igbo ma di kwuazi omimi. O bu mkpuru osisi a na-akwanyere ugwu di egwu n'ala Igbo. Ndi Igbo na-esi

n’oji agwa Chineke na umummuo ndi ozo okwu. Mgbe obula oji putara n’ogbo, o bu naani ndi e ji okwu ha agba izu bu ndi na-anọ ya nso. O buru na a na-ebughari oji n’ogbo, nwaanyi anaghi amanye aka n’efere oji iji iwere oji, kama na nwoke no nso ga-enye ya oji ka o welagara di ya. O bu n’echiche di etu a ka ilu a siri malite. O na-egosi na nwaanyi enweghi onuokwu n’ogbo n’ala Igbo. Ihe o putara bu na umunwaanyi enweghi okwa obula n’ochichi obodo n’ala Igbo.

3. Di nwaanyi bu aka ogoli na-ehi n’isi.

A bi a n’ala Igbo, di bu ihe umunwaanyi niile na-achọ. N’echiche ndi Igbo, umunwaanyi enweghi onu okwu n’oha; o bu di nwaanyi obula na-ekwuchitere ya onu ya. Ihe o putara bu na o bu nwoke bu ike nwaanyi, maka na e wepu di nwaanyi, o nweghi ihe nwaanyi ahụ puru ime. O bu na ndu nwoke ka nwaanyi na-atukwasa ndu ya ka o were kwe ya obibi. Ebe o di etu a, o doro anya na ndi nwere echiche di etu a gbasara umunwaanyi agaghi achọ ka umunwaanyi jede okwa ochichi n’etiti ha.

4. Ulo nwaanyi ruru na-ehi mmiri.

Iwu ulo n’ala Igbo bu ihe a na-ehi aka n’anya were eme. A bi a n’ala Igbo n’oge ochie e nweghi gbamgbam, o bu akanyi ka e ji eme elu ulo. A na-akpachapu anya mgbe a na-akpa akanyi na kwa mgbe a na-etinye ya n’elu ulo iji hu na o nweghi ebe o si ehi mmiri. Ulo obula a ruchaara na-ehi mmiri, mara na ulo ahụ enweghi isi. Mgbe a si na ulo nwaanyi ruru na-ehi mmiri, ihe o putara bu na umunwaanyi anaghi eme ihe nke oma. Nke a gosiri na o buru na e tinye nwaanyi n’oche ochichi, o pughi ime ka onodu di etu o kwesiri idi. O bu n’ihi echiche di etu a ka umunwaaanyi ejighi anọ n’oche ochichi n’ala Igbo.

5. Nwaanyi soro n'izu, ntị anụ ya.

Igba izu so n'otu ihe e ji mara ndị Igbo. O bụ ndị onụ na-eru n'okwu n'ogo obula bụ ndị na-eso n'izu. Ihe obula a gbara n'izu, a naghị achọ ka onye obula esoghi n'izu ahụ nụ ya. Ya bụ, a sị na nwaanyi soro n'izu ntị anụ ya, ihe o putara bụ na umunwaanyi agaghị ezochitenwu ihe dī na nzuzo. E be o dī etu a, itinye nwaanyi n'okwa ochichi bụ iwechigha oganihu obodo azụ. Nke a bụ maka na izu obula a gbara maka oganihu na nchekwa obodo, ndị iro ekwesighi inụ ya. O bụ n'echiche dī etu a ka ndị Igbo ji ezonahụ umunwaanyi okwa ochichi .

6. Nwaanyi anaghị ata eke okuko ebe di ya nọ.

Ilu a bụ iji gosi etu nwoke si karịa nwaanyi n'uzo puru iche. A bịa n'ala Igbo, akukụ anụ ufodu nwere ndi nwe ha. Ufodu akukụ anụ na-egosi onye bụ obere mmadu, ebe ufodu na-egosi onye bụ nnukwu mmadu. Eke okuko bụ nwoke nwe ulo ka o diara ita ya. Ya bụ na o nweghi mgbe nwoke ga-anoro nwunye ya aga taa eke okuko. Nke a gosiri na nwoke kariri nwaanyi; nke putara na o dighi mma ka nwoke nodu n'okpuru nwaanyi di ka onye ndu ya.

7. Onye nwaanyi na-egburu oja na-eji azu ada aja mmuo.

Oja bụ ngwa egwu na-akpalite mmuo mmadu n'uzo puru iche. A na-ama mbem, oja na-etinye onye na-ama mbem n'ikpa agwa di aña. Mgbe a sị na onye nwaanyi na-egburu oja na-eji azu ada aja mmuo, ihe o putara bụ na umunwaanyi na-eduhie mmadu uzo. Ebe o dī etu a, okwa ochichi ekwesighi ibu maka ha.

8. Nwaanyi kpata otu mba ji, o sị ka a rupuru ya ulo n'agu.

N'ala Igbo, o bụ umuogbenye na-aga mkpa ji. N'aka nke ozo, ibiko onu na kwa imeko anu bu ihe e jiri mara ndi Igbo. Mgbe mmadu kpata ji bido kpawa oke n'etiti ya na ndi ozo, ihe o gosiri

bụ na onye dị etu ahụ achoghị mmekọ ya na mmadụ ibe ya. Ilu a na-egosi na ọ buru na okwa ochichi abaa nwaanyi n'aka, ọ ga-emegide ma ndi ukwu ma ndi nta. O gaghi echetazi ndi mere ka o banye n'onodu ahụ.

9. Ajo nwaanyi nodu na mkpuke, nti ya adi n'obi.

Obi bu isi onodu n'ebe di iche iche. E nwere obi n'ogo di iche iche; malite n'obi ezinaulo, obi umunna, obi ogbe na kwa obi obodo niile. O bu n'obi ka a na-anọ ekpebi ihe obula di ka o si metuta ngalaba ochichi n'ogo di iche iche. Di ka omenala Igbo si di, o bu umunwoke na-anọ n'obi mgbe a na-eme mkpebi di iche iche di ka o si metuta onodu di iche iche n'ala Igbo. O buru na a hu nwaanyi n'ogbakọ di etu a, a mara na a kporo ya ka a juta ya ihe maobu ka o zaa otu ajuju maobu nke ozo. N'aka nke ozo, mkpuke bu ulo a na-aru n'azu ulo. O bu umunwaanyi na umuaka na-ebi na ya. Ilu a na-egosi na umunwaanyi ekwesighi itinye nti n'ihe a na-ekwu n'obi n'ihi na utu ha adighi na ya. Mana ajo nwaanyi nodugodu na mkpuke, o tinye nti ka o mata ihe a na-ekwu n'obi. Ilu a na-egosi na umunwaanyi enweghi onodu n'ochichi ndi Igbo.

10. Nwoke nwaanyi na-enye nri, ogu egbe ka ya mma.

A bi a n'echiche ndi Igbo, o bu nwoke bu onyeisi ezinaulo. O bu oru ya iweta ihe ya na ezinaulo ya ga-eri. Ya bu na o buruzie na nwaanyi aburu onye na-azu di ya nri, mara na nwoke ahu no na nsogbu; maka na o ga-anọ n'okpuru nwunye ya. Ya bu na o nweghi ntalamahuhu di ka nke a. Ihe o purara bu na o buru na e nye nwaanyi okwa ochichi, ihe agaghi adiri ndi mmadu mma.

11. Kama mmonwu umunwaanyi, mmonwu kwusi.

Mmonwu bu ihe e ji eme ebube n'ala Igbo, burukwa ihe di omimi ma karja uche mmadu nghota. O bu ndi nwuru anwu si na be ndi

mmuọ pụta ka ha mara etu ndị mmadụ si eme. Onye oḅula maara mmḅnwu n'ala Igbo eruola ihe e ji mmadụ eme. O nwere iwu dī iche iche na-achī ndī na-eti mmḅnwu n'ala Igbo. Nke mbu bu na onye ahu ga-abu onye na-ezotenwu ihe dī na nzuzo. O ga-abukwuazi onye na-emenwu ihe siri ike. O gosiri na umunwaanyi agaghi emenwu ihe ndi a. Ihe o putara bu na umunwaanyi agaghi emenwu ihe dī na mmḅnwu. Ya bu kama mmḅnwu abughi ezigbo ya, mmḅnwu aputara ma ncha. Ya bu na ilu a na-egosi na kama ochichi ga-abanye n'aka ndi agaghi enye ihe a chorọ ka a ghara inwe ndi ochichi ma ncha.

Mputara dī n'echiche Ndi Igbo n'onodu Umunwaanyi n'okwa Ochichi n'ala Igbo

Okwu e kwuru n'onu bu obi a huru anya. Site n'echiche ndi Igbo banyere onodu umunwaanyi dī ka o si metuta onodu ochichi n'ala Igbo, nke putara ihe n'ilu ndi Igbo ji ekwu okwu n'onodu dī iche iche na-emetuta ndu ndi Igbo n'ebe o dī ukwu. Ndi Igbo na-eleda umunwaanyi anya n'uzo dī iche iche n'ebe o si metuta okwa ochichi n'ogo dī iche iche; site n'ezinaulo ruo n'umunna, ogbe na kwa obodo dī iche iche. Ha kwenyere na n'onodu oḅula na kwa n'ogo oḅula na nwaanyi ga-anoriri n'okpuru nwoke n'agbanyeghi ihe oḅula nwere ike idi na ya maobu ihe nwere ike isi na ya puta.

Achebe (1958) mere ka echiche a puta ihe nke oma na ndu ndi Igbo site n'igosiputa ndu ndi Umufia n'akwukwo ya nke a kporo *Things fall apart*. Nke a putakariri ihe mgbe a dotara Ikemefuna n'agha were nye ya Okonkwo ka o ledi ya anya. Mgbe nne Nwoye juru ya ma Ikemefuna o ga-anonyere ha ogologo oge, Okonkwo gbojara ya were juo ya kedukwa mgbe o gunyere onwe ya na ndi ichie nke Umufi a. Nke a gosiri na nwaanyi ekwesighi itinye onu ya n'ihe gbasara ndi ochichi obodo. Echiche dī etu a na-aputa ihe n'akpalamagwa ndi Igbo otutu oge.

Uru dị n'echiche Ndị Igbo gbasara Ekwesighi Ekwesi nke Ụmụnwaanyi n'okwa Ochichi n'ala Igbo

O bu anu e jidere gbara oso mere e ji jide nke oso gbajie ya ukwu na aka. Ihe obula merenu nwere ihe kpatara o jiri mee. Site n'okike uwa, Chukwu kere nwoke were nye ya nwaanyi di ka onye enyemaka adighi nkewa. Mana di ka ubochi na-aga, otutu ihe di iche iche na-eme nke na-egosi na ebe mmadu abuo maobu kari a no, otu onye ga-aburiri onye isi. O bu n'echiche di etu a ka ndi Igbo ji na-ahuta nwaanyi di ka onye kwesiri ino n'okpuru nwoke di ka onye enyemaka ya.

N'oge ochie, echiche di etu a na kwa usoro ochichi di n'oge ahụ nyere aka e nwee nhazi puru iche n'usoro ochichi n'ogo di iche iche, site n'ezinaulo ruo n'ebe ochichi jedebere. Umunwaanyi na-akwanyere umunwoke ugwu n'uzo puru iche. Nke a na-eme ka nsopuru puru iche di n'ogo di iche iche. Nso puru di etu a na-eme ka udo di ma n'ezinaulo ma n'obodo. Nke a bu maka na onye obula na-ewere onodu n'ebe onodu rutere ya. Ya bu na echiche a mere ka umunwaanyi wetuo onwe ha ala nodu n'okpuru umunwoke n'ogo di iche iche. Nke a mere ka udo na ihunaanya di n'akuku ala Igbo niile.

Mmetuta Echiche Ndị Igbo gbasara Ekwesighi Ekwesi nke Ụmụnwaanyi n'okwa Ochichi n'ochichi Onye Kwuo Uche Ya n'oge Ugbu a

Ubochi na-aga, ihe ana-agbanwo. Onye ruru n'obodo a na-ebe nti, ya bere nke ya tinye. N'oge ochie ndi Igbo anaghi agunye umunwaanyi n'onu ogugu n'ebe o si metuta ndorondoro ochichi na ngalaba na kwa n'ogo di iche iche. Nke a wetara udo na oganihu n'ebe di iche iche n'oge ahụ.

N'aka nke oso, a bia na senturi nke iri abuo na otu, ihe mgbanwo puru iche adila n'usoro ochichi n'akuku uwa di iche iche

tinyere mba Afrika na kwa n'ala Igbo. Ihe a nozi na ya ugbo a bu ochichi onye kwuo uche ya. Ihe nke a putara bu na mmadu niile rurula ogo ihe e ji mmadu eme n'usoro ochichi ndi mba obula, di ka iwu goomenti mba ahụ si kwuo, na-enwe nhatanha onu okwu n'ochichi obodo ahụ. Ya bu n'agbanyeghi ma mmadu abụ nwoke ka o bu nwaanyi, o ga-enwe onu okwu n'ochichi obodo. Nke a bu etu goomenti si hazie usoro ochichi onye kwuo uche ya.

N'iga n'ihu, echiche ndi Igbo banyere ekwesighi ekwesi nke umunwaanyi n'okwa ochichi biara buru ihe nwere mmetuta ojoo n'ochichi onye kwuo uche ya nke bu okwu a kpu n'onu ugbo a. Mmetuta ojoo a kara puta ihe na mpaghara ala Igbo. O bu eziokwu na mba Naijiria na kwa mba Afrika gbaa gburugburu nwere echiche di atu a, ihe di mkpa n'ochichi onye kwuo uche ya abughi abumoke maobu abumnwunye. Naani ihe di mkpa bu onye ahụ inwe echiche zuru oke ma ruokwa afọ ole iwu obodo kwuru di ka o si metuta obodo obula na kwa okwa ochichi di iche iche. A tukwara anya na onye ahụ ga-eji asambo metutara ogo akwukwo di iche iche di ka okwa ochichi onye ahụ choro ibanye na ya si choo site n'usoro iwu goomenti obodo ahụ.

Echiche ndi Igbo gbasara ekwesighi ekwesi nke umunwanyị n'okwa ochichi mere ka uru ochichi onye kwuo uche ya ghara iputa ihe n'ala Igbo. Nke a bu maka na oge obula a na-eme nhoputa ochichi goomenti n'ogo di iche iche, ndi mmadu na-ebu n'uche itunyere umunkwoke karija umunwaanyi. Nke a ga-eme ka ha binye aka n'ebe ha ekwesighi ibinye. O buru na e mee nke a, o ga-eme ka e weputa onye enweghi onyinye ochichi ka o nodu n'ochi ekwesighi ya maka na o bu nwoke, ebe e nwere nwaanyi ga-aka ya meputa ihe a turu anya n'aka ya di ka onye no n'okwa ochichi .

Ozokwa, echiche di etu a megidere iwu inwere onwe nke di n'akuku uwa niile taa. A bia na ndorondoro ochichi, iwu a na-

ekwu na ọ bụ sọsọ iwu zuzugbe nke ala ọbụla bụ ihe nwere ike igbochi mmadụ iso mee ndorondoro ọchịchị maọbụ soro binye aka maka n'ime nhọputa ọchịchị. Ihe ọ putara bụ na ọ bụ naanị iwu obodo nwere ike imachibido mmadụ isonye na nhọputa ọchịchị n'ogo dị iche iche.

N'otu aka ahụ, onye lee anya na Naijiria ugbo a o nwebeghi Steeti nwaanyi burula govanọ n'usoro nhọputa. Ọ bụ naanị na steeti Anambra ka nwaanyi meturula okwa govanọ aka site n'usoro nkwa n'okwa ọchịchị n'afọ 2007. Onye ahụ bụ Nwaada Virgi Etiaba nke otu ndorondoro APGA. Mana nke a abughi n'usoro nhọputa kama ọ bụ nke sitere n'usoro nkwa n'okwa ọchịchị nke na-agbasoghi usoro iwu. Ka o sila di, onodu ya di ka onye govanọ atoghi ato nihi na ọ gbasoghi usoro iwu. Nke a mere na e weghachiri Maazi Peter Obi, bụ onye jibu okwa govanọ, azu n'uche ọchịchị ya. E be ọ bụ na onwebeghi steeti nwaanyi burula govanọ n'usoro nhọputa, ihe ọ putara bụ na echiche a ka di n'obi ndi mmadu. Etu ihe si di na Naijiria taa ọ na-esi ike ihu otu ndorondoro na-eweputa nwaanyi di ka onye mbuuzo n'izo okwa govanọ maobu onye isi ala. Ndi niile mere ya, n'oge gara aga, nwetara onwe ha n'azu ndi ozọ. Ihe ama ndi a na-egosi na echiche di etu a ka di n'obi ndi Igbo rou taa.

Ufodu Mgbanwo Putara na Senturi nke Iri Abuọ na Otu Banyere Ekwesighi Ekweisi nke Umunwaanyi n'okwa Ochichi
A na-akughari egwu, a na-atughari ukwu egwu. Onodu na-agbanwo, onye maala ihe e soro ya na-agbanwo. E nwere mgbanwo putara ihe n'echiche ndi Igbo n'onodu umunwaanyi n'okwa ọchịchị na senturi nke iri abuọ na otu a no n'ime ya. A choputara na umunwaanyi ji nwayoo nwayoo na-ewere okwa ọchịchị di iche iche na goomenti na kwa n'ulooru di iche iche. A bja na goomenti, umunwaanyi nochazi na nzuko omebeiwu nke

steeti, ma n'okwa na nke goomenti etiti. Ha jikwa okwa di iche iche na gooment di ka ndi comishiona na ndi ministra. Nke a gosiri na onodu umunwaanyi ji nwayoo nwayoo na-agbanwo n'uzo di mma.

Mmechi

Na njedebe nchocha a bu Ilu Igbo: Igosiputa onodu umunwaanyi n'okwa ochichi n'ala Igbo, nwanchocha gbara mbọ mejuputa ebumnobi ya nke bu igosiputa etu ndi Igbo si eji ilu di iche iche eziputa onodu umunwaanyi n'ala Igbo di ka ndi enweghi onodu n'ochichi n'ogo obula. O gosiputara na echiche di etu a bara uru n'oge ochie, maka na o wetere nsopuru, udo na oganihu n'ebe di iche iche. Ka o sila di, echiche di etu a adabachaghi adaba n'ochichi onye kwuo uche ya, nke bu okwu a kpu n'onu na senturi nke iri abuo na otu a no n'ime ya. N'agbanyeghi nke a, nwanchocha choputakwara ma rutu aka na e nweela mgbanwo puru iche n'echiche ndi Igbo gbasara umunwaanyi na okwa ochichi. Nke a putara ihe n'etu umunwaanyi sizi ewere okwa ochichi di iche iche na goomenti. Ya bu na abumoke maobu abumnwunye ekwesighi i bu ihe ga-ekpebi onye ga-anọ n'okwa ochichi nke a maobu nke ozo.

Patrick Ikenna Umezi

Department of Igbo, African & Asian Studies
Nnamdi Azikiwe University, Awka
ikennaumezi@yahoo.com

Edemsibija

- Achebe, C. (1958). *Things fall apart*. New Hampshire: Heinemann.
- Ezema, T.O. (2012). *Nkuzi agumagu odi naala Igbo*. Kotangora: Victory Press.
- Igbo, P.C. (2012). *Elements of Igbo culture and tradition*. Onitsha: Goodmark Printers
- Khan, T. (2010). Evaluating the deming management model of total quality in telecommunication industry in Pakistan: An empirical study. *International journal of business and management*. 5 (9) 46-59
- Kippenberger, T. (2002). *Leadership style*. Ouford: Capstone publishers
- Nwadike, I.U. (1981). *Ntoala na nnyocha ogumagu*. Ihiala: Deo Gratia Publishers.
- Nwala, T.U. (2010). *Igbo philosophy – The philosophy of Igbo speaking people*. New York: Triatlantic Books.
- Obiechina, E. (1975). *Culture, tradition and society in the West African novel*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ofomata, Ch. E. (2016). *Nsirinweta ilu Igbo (Ilu Igbo, nkowa ya na nsirinweta ya)*. Enugu: Goldfinger Publications.
- Okafor, R. C. & Osondu, S. I. (2013). *Ilu ndi Igbo*. Enugu: Academic Publishing Company.
- Olugbamigbe, Y.S. (2003). Four decades in the study of language and linguistics in Nigeria. In Ozo-Mekuri Ndimele (ed.). *Afestschrift for Kay Williamson*. Aba: National Institute for Nigerian Languages.
- Omolayo, B. (2007). Effects of leadership style on job-related tension and psychological sense of community in work organizations: A case study of four organizations in Lagos State, Nigeria. *Banglade e-journal of sociology*,4 (2)